

КОВАЛЬОВА Тетяна Іванівна,
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри державної
безпеки, факультету забезпечення
державної безпеки Київського інституту
Національної гвардії України*

ЛОСЮК Тарас Тарасович,
*курсант ІІІ навчальної групи
факультету забезпечення державної
безпеки Київського інституту
Національної гвардії України*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

У зв'язку з війною Україна стала свідком жахливої серії жорстокостей: масові вбивства, знищення цілих міст і сіл, бомбардування критичної та цивільної інфраструктури та невимовний біль тортур і згвалтувань. На цьому фоні дослідження правової бази, яка регулює воєнні злочини, стає не просто науковим завданням, а й моральним обов'язком. Злочини, вчинені в Україні, вимагають рішучої відповіді, спрямованої не лише на встановлення справедливості, але й на підтвердження відданості міжнародної спільноти принципам миру, справедливості та захисту прав людини.

В Україні зароджується судова практика щодо воєнних злочинів і вимагання відшкодування від держави-агресора. Необхідно підкреслити, що до війни такого досвіду практично не існувало у національній правовій сфері. Тривале протистояння із зовнішнім ворогом породило безпрецедентну необхідність орієнтуватися в заплутаних юридичних тонкощах воєнних злочинів. Поняття «воєнні злочини» стосуються порушення загальних, міжнародно-правових приписів щодо правил та законів ведення бойових дій, а натомість поняття «військового злочину» має суто внутрішньодержавний характер, і має виключно локальний формат, який проявляється у порушеннях правил несення служби у конкретній армії конкретної країни світу.

За законодавством України «військовими злочинами» є тільки ті неправомірні дії, які прямо передбачені у Кримінальному Кодексі (стст. 402-435) [1]. Воєнні злочини належать до сфери виключно міжнародного кримінального права. Загальний перелік воєнних злочинів закріплений у Статуті Міжнародного кримінального суду (Римський статут).

Українське законодавство не містить визначення поняття «воєнний злочин». Попри відсутність законодавчого визначення воєнних злочинів, деякі з тих, що передбачені ККУ, є саме воєнними, а не військовими, злочинами, а саме: мародерство (ст. 432 ККУ); насильство над населенням у районі воєнних дій

(ст. 433 ККУ); погане поводження з військовополоненими (ст. 434 ККУ); незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними (ст. 435 ККУ) [2].

За порушення міжнародного гуманітарного права військовослужбовці можуть бути притягнуті до відповідальності перед міжнародними судами, наприклад, Міжнародним кримінальним судом [3]. Як зазначають правозахисники, до 2022 року, до початку повномасштабного вторгнення, більшість злочинів, пов'язаних з порушенням міжнародного гуманітарного права, кваліфікувалися як загальні кримінальні правопорушення [3]. Необхідно підкреслити, що до 2022 року термін «війна» зазвичай не використовувався для опису ситуації; замість цього конфлікт називали «антитерористичною операцією». У цьому контексті відсутність визнаного стану війни приховала міжнародний вимір конфлікту. Небажання визнавати пряму участь російських військ ще більше ускладнювало ситуацію. Саме це мало далекосяжні наслідки, особливо у сфері судового переслідування. Класифікація правопорушень як загальних кримінальних діянь, а не воєнних злочинів, приховала тяжкість правопорушень, скоєних у той час. Це також перешкоджало спробам притягнути винних до відповідальності згідно з міжнародним гуманітарним правом.

Станом на 14 березня 2023 р. в Україні зареєстрували 71 147 воєнних злочинів вчинених росіянами протягом року з початку повномасштабного вторгнення. По воєнним злочинам оголошено підозри майже 300 росіянам, щодо 105 осіб справи направлені до суду, ухвалено 29 вироків українських національних судів по воєнних злочинах [4]. Окрім українських органів, вже понад 20 країн світу відкрили в межах свого національного законодавства провадження щодо воєнних злочинів росії в Україні.

Попри те що Україна досі не ратифікувала Римський статут, однак визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, найтяжчі міжнародні злочини вчинені рф на території України, крім злочину агресії, підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду [5].

З викладеного вище нами вбачається, що притягнення росіян до відповідальності за вчинені воєнні злочини на території України є складним і серйозним викликом. Встановлення чіткої політики кримінального переслідування, ратифікація міжнародних конвенцій, посилення координації слідства та спеціалізована підготовка слідчих є важливими кроками на шляху досягнення справедливості, зокрема:

• **Створення узгодженої та послідовної політики судового переслідування щодо міжнародних злочинів:** ця політика повинна містити чіткі вказівки щодо правових шляхів і процедур розслідування та судового переслідування осіб, причетних до таких правопорушень;

• **Ратифікація Римського статуту:** яким засновано Міжнародний кримінальний суд (МКС). Ратифікація продемонструє бажання України боротися з воєнними злочинами та злочинами проти людяності;

• **Посилена координація органів досудового розслідування та оцифровка матеріалів розслідування:** ефективне розслідування та

кримінальне переслідування міжнародних злочинів вимагає посиленої співпраці між різними органами досудового розслідування. Для цього необхідно оцифрувати матеріали розслідування, що дозволить оптимізувати процеси і забезпечити легкий доступ до інформації;

• **Формулювання комплексного алгоритму розслідування воєнних злочинів та навчання слідчих:** Україні слід офіційно затвердити алгоритм розслідування воєнних злочинів. Він повинен включати в себе процедурні вказівки, протоколи збору доказів і правові рамки, характерні для воєнних злочинів. Водночас необхідно запровадити спеціалізовані навчальні програми для слідчих, аби надати їм необхідний досвід у розгляді таких складних справ.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.10.2023). [in Ukr.]
2. Що таке воєнний та військовий злочин. Відповідальність. Режим доступу: URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209975_shcho-take-voenny-ta-vyskoviy-zlochyn-vdpovdalnst (дата звернення: 07.10.2023) [in Ukr.]
3. Розслідування воєнних злочинів в Україні: правозахисники анонімно опитали правоохоронців і зібрали дані. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/doslidzhennia-rozsliduvannia-voiennyh-lochyniv-v-ukraini/32602285.html> (дата звернення: 08.10.2023) [in Ukr.]
4. В Україні зареєстрували понад 71 тисячу воєнних злочинів з початку вторгнення РФ – Офіс генпрокурора. URL: <https://suspilne.media/413421-v-ukraini-zareestruvali-ponad-71-tisacu-voennih-zlociniv-z-pocatku-vtorgnenna-rf-ofis-genprokurora/> (дата звернення: 08.10.2023) [in Ukr.]
5. Злочини рф в Україні: виклики щодо притягнення винних до відповідальності – PRAVO.UA. URL: <https://pravo.ua/zlochyny-rf-v-ukraini-vyklyky-prytiahnennia-vynnykh-do-vidpovidalnosti/> (дата звернення: 09.10.2023) [in Ukr.]
6. Військові і воєнні злочини за законодавством України та міжнародним гуманітарним правом. Воєнні злочини армії росії в Україні 2014-2022 – К. : ВД «Професіонал», 2022. – 280 с.